

Dve nevesti.

Spisal C. Golar.

1.

Zrinjčev Andrejko in Mirtova Tončka sta pasla na Gradišču. Belo-kodrasta čreda ovc in jagnjet, ki jih je vodil zvitorog oven, je bila razkropljena po rahlo napeti planici in po okroglem holmcu, trgala in hrustala je travo ter pisano spomladno cvetje, s katerim se je nakitil in ozaljšal hrib in dol, gora in polje. Po temni in sočni zelenjavi, po rdečih in modrih cvetovih, ki so kot oči gledali iz zemlje, se je razposajeno poigravalo par rumenih metuljev, iz smrečja je klical kos. Hrib se je spuščal s treh strani v dolino, in prav na robu so se krušili in drobili razpadli ostanki starega gradu. Zidovje je bilo vse zrušeno in razvaljeno po zemlji, bilo je samo še kamenje, zvrhano v pusto grobljo, prerastlo in zakrito z bohotnim bršljjanom in srobotom, zavitim in zapletenim po skalah.

Pastir je bil nekaj starejši od pastirice, a bila sta oba še napol otroka, bosa in z dolgimi leskovimi šibami v rokah, s katerimi sta švigala po zraku. Andrejko je imel na glavi okrogel, zelenkast klobuček, in polno petelinovega perja za trakom, v lica je bil bledikast in z neko resno, trpko črto okoli ust. Zelo tenak je bil in na pogled še višji od deklice, ki je gledala z živimi, rjavimi očmi razposajeno in veselo in imela zdrava rdeča lica, kakor bi gorela roža na vsaki strani obraza. Zavita je bila z veliko, kockasto ruto od vratu do pasa, da ji ni mogel do živega pomladni veter, njeno krilce je bilo kratko in je segalo komaj do kolen. Stala sta drug poleg drugega in se razgledavala na-

okoli, po beli čredi in vaseh v dolini, po temni gori in nestanovitnem nebū.

„Poglej, Tončka,“ je zaklical Andrejko, „mavrica vodo pije! Joj, to je visoka, ali si že videla tako lepo? Rdeča, zelena, plava —“

„Kje, Andrejko? Aa tam! Saj res! Zlata, rdeča, plava —“

Ali ne pije Sore? Kaj ne, če grem k Godeškemu mostu, pa jo lahko primem z rokami in po njej splezam gor na sredo nebes. Med angele bi se pomešal, ki hodijo s kanglicami po mavrici.“

„Ali bi ne vzel mene s seboj? Za suknjico bi se te prijela, pa bi šla skupaj. A če bi naju angeli ne marali? Morda je kakšen hudoben vmes, in tisti bi naju vrgel z mavrice. Ali misliš, da bi naju ne?“

„Ne vem! Jaz sem enega že videl. Belo srajčko je imel in zlate prste, pa perotnice kot naši golobi. Po nebesih je letal in lovil zvezde. Polno naročje jih je imel.“

„Zakaj pa nisi meni povedal?“

„Saj sem mislil, pa sem se prej zasmejal, in zato mi je angel tako jezno zažugal s prstom in zagnal zvezdo vame. V nos mi je priletela, da me je zapeklo, pa naglo odskoči, ko sem jo hotel prijeti, in zleti spet na nebo.“

Tončka je strmela in gledala v mavrico, lepo pisano in silno visoko. Stala je pri Sori in se vzpenjala čez vse obzorje, nad poljem in gozdi, in tam pod gorami, ki so bile vse v zlati megli, se je izgubljala. Nebo na izhodu so zakrivali črni oblaki, in od njih se je zgrinjala proti zemlji gosta štrena. Vse je bilo žavito s temnim zagrinjalom, in nad mavrico so se kopičile pepelnate mreže, ali na drugi strani, proti poldnevju in zapadu, se je bleščalo solnce globoko izza plamenečih grmad. Popoldansko nebo je gorelo z ogromnim svetložarečim in škrlatnim plamenom, in mavrica ga je delila. Tu solnce in zarja in ogenj, tam mračno in osorno zagrnjeno nebo.

„Stara mati so dejali, če bi šel po golih kolenih do mavrice, bi dobil tam tri vreče cekinov in polno glavo uši. Ali boš sama gledala na ovce? Kar šel bi!“

„Saj res, ti greš, med tem pa mavrica izginea. Kaj pa potem?“ Pogledala ga je zelo modro in pokimala z glavo. Oba sta se zamislila.

„E, pa rajši ne grem! Saj cekinov je dovolj tudi na Gradišču, samo v zemlji so zakopani. Naš hlapac je videl oni dan grajsko gospodično, ki je sušila na rjuhah cekine. Tam jo je videl, poglej, kjer je tista stara groblja in macesen zraven nje. Zelo je bila lepa, srebrne šolničke je imela in židano kočemajko, namesto gumbov pa tolarje. Sem in tja je hodila, in lasje so ji plavalii po hrbtu. Vsa je bila zagrnjena vanje kot v zlato prejo. In jokala je, tako žalostno je jokala, da je tisti-le macesen začel šumeti. Tolažil jo je, in solze so mu kapale od vej. Hlapac se je pa sklonil k rjuhi in vse žepe si je nasul s cekini, ko je gospodična zavila okoli groblje. A nato ga pogleda, in zlato se kar pogrezne v zemljo, in kjer je stala gospodična, je izginila črna kača med skale. Hlapac je pa imel v žepih mesto cekinov same smeti.“

Tončka je sklenila roke in se tesneje stisnila k Andrejku.

„Saj bi vendar hlapac gospodični ne smel vzeti cekinov, ko je bila tako žalostna. Ali je šel k izpovedi?“

„Ne vem. Zato ga je pa še tisto noč strašilo. Nekaj je jokalo na našem vrtu, in ko je pogledal, je videl belo ženo. Tako je bila visoka, da je segala do zvezd.“

„Do zvezd!“ Tončka se ozte na nebo in se začudi.

„Kje je pa mavrica? Glej, nikjer je ni več!“

Oba sta gledala na nebo, ki je bilo že vse prazno. Gosta štrena je padla na zemljo, pisane ceste po visokem oboku ni bilo, in solnce se je skrivalo za blestečimi oblaki.

„No, kam je neki šla! Pa kako, da noben angel ne pade na zemljo? Jaz bi ga tako rada srečala.“

„Kako si čudna! Angeli hodijo okoli samo po noči. Naš hlapac —“

Andrejko ni mogel izgovoriti, zakaj v tistem trenotku se je na vso moč ustrašil.

„Kje so pa ovce?“

Ostrmela je tudi Tončka. Iskala sta jih z očmi, ali ni jih bilo nikjer, kakor da jih je vrana pojedla.

„Ti, če jih je vzela grajska gospodična?“ Tončka je pomenljivo majala z glavo, in njene oči so nekaj očitale Andrejku. „Zakaj je pa vaš hlapec tako hudoben?“

„Eh, saj vem, za gobami so šle! Počakaj me tukaj, takoj jih dobim. Tam gori so v grmovju kakor zadnjič. Poslušaj, ali ni zavezala belka?“

Andrejko je odhitel po planici in po griču, ali komaj se je skril za smrečjem, že je planila Tončka za njim:

„Počakaj, mene je strah! Kača je pogledala iz skal!“ Silno je zaihtela in vsa preplašena zletela za Andrejkom. Lezla je po griču in zavila okoli roba, a na drugi strani je klical Andrejko:

„Ne hodi za menoj, tu je trnje!“

„Andrejko, Andrejko“ je jokal njen glas in se izgubljal v gori.

„Belka, belka!“ je vabil pastirček. „Soli, soli, mrkač!“

„Tanek jok je odmeval po gozdu, a za čas je vse utihnalo. Kar zacinglja zvonček v grmovju, in beloruno jagnje priskače po griču, za njim se je gnala ovca, in v trenotku je bil ves grič pobeljen. Vsa čreda se je valila proti planici okoli Gradišča, in sredi nje je sopal Andrejko. Ustavil se je na planoti in zaklical:

„Tončka!“

Nihče ni odgovoril. Klical jo je dolgo časa, a nazadnje je legel v travo. Zelo je bil upehan in po nogah so se mu vile rdeče praske. Ležal je in čakal. Truden je bil, loteval se ga je spanec, da so se mu same zapirale oči. Andrejko ni hotel zaspati, zakaj bal se je za Tončko, če bi se izgubila v gori in tudi ovce bi šle lahko zopet za gobami.

„Tončka, Tončka,“ so ponavljale njegove ustne, „Kje pa si, pridi k meni, saj si moja!“

Nauenkrat zasliši za seboj strašno grmenje, potegnila je ostra sapa, grmovje okoli njega se je začelo

viti in trepetati in drevesa v gori so se zašibila. Hkrati zasliši lomastenje in rožljanje v skalah, Andrejko se ozre in ves onemiri.

Za njegovim hrbtom je stala velikanska kača. Neznano je bila dolga in vsa črna, glavo je nosila visoko pokoncu in vrhu nje je sijala srebrna krona. Andrejko je trepetal in hotel zbežati, ali od strahu se ni mogel ganiti. Kača se privali prav tik njega, vzpne se še više in izpregovori:

„Ne boj se me, Andrejko, jaz nisem kača, ampak zakleta grajska gospodična. In ti si izvoljen, da me rešiš, kar ti bode v veliko srečo. Ko boš velik, potrkam ponoči na tvoje okno in te pokličem. Takrat moraš vstati nemudoma in iti z menoju na Gradišče. Planila bom proti tebi, a ti bodi srčen, udari me z leskovo šibo, in rešena bom. Pri priči se izpremenim v grajsko gospodično, mlado in zalo, kakor je še nisi videl. Iz razvalin bo vzrastel krasen grad, in izprehajala se bova po dvoranah in se radovala. Ž zlatimi laskmi te bom zagrinjala, z belimi rokami objemala in z rožnimi ustnami poljubljala. Neizmerno bogastvo bo tvoje, polne kadi suhega zlata bodo shranjene v kleteh, in okoli gradu bodo zorela rajska jabolka. Ali ostati moraš nedolžen in zvest meni, ker jaz sem tvoja nevesta; druge deklice ne smeš poljubiti. Ako se oženiš z drugo, ostanem zakleta še tristo let. Čakaj name in me ne pozabi, drugače ti gorje!“

Andrejko je drhtel po vsem telesu in od groze ni mogel dihati, ko je slišal strašno kačo govoriti s človeškim glasom. Visoko se je vzpenjala nad njim in njene oči so krožile in se bliskale kot žareči krogli, srebrna krona na glavi pa se ji je blestela in gorela z belim plamenom. Vse dolgo telo se ji je vilo in valilo v kolobarjih, z repom je rožljala po skalah, da so se kresale iskre. Iznova je zagrmelo v zemlji in kakor bi trenil, je izginila kača. Pred njim pa je stala Tončka in ga jokaje klicala. Sklonila se je k njemu, z rokami ga je objela okoli vratu, in njene solze so močile njegove lase. Sklonil se je napol pokoncu in se plašno oziral naokoli, a videl ni drugega, kakor svojo belo čredo, ki se je stiskala k njemu in Tončki.

Belka je stala pred njim in mu lizala okrvavljene noge, jagnje z zvončkom mu je leglo v naročje.

„Andrejko moj, kmalu bi se izgubila. V gori me je nekaj klicalo, šla sem za glasom in na robu propada je stala bela žena in me vabila k sebi. Andrejko, kako se bojim!“

„Tončka, ali si slišala!“

„Mene je strah, Andrejko! Saj te imam rada! Zakaj gledaš tako strmo, glej, jaz sem pri tebi. Nič več se ne bojim bele žene, saj si ti pri meni, Andrejko!“

„Tončka, ali si videla kačo, veliko kačo, ki je imela srebrno krono?“

„Nisem. Ali si jo ti videl?“ Še močneje se ga je oklenila in svoja lica, vsa goreča in solzna, prisnila k njegovim. Poslušala ga je verno in z obema ročicama objemala njegovo glavo.

„Kakšna kača je bila! Dolga kot žrd in vsa črna, pasjo glavo je imela, namesto oči je tlelo in gorelo žareče oglje, na čelu pa je sijala krona. Rekla je, da moram biti njen.“

„Andrejko, in ti si ji obljubil?“

„Obljubil nisem, ali gledala je tako strašno, in zdaj hoče biti moja nevesta.“

„Kača naj bo tvoja nevesta? Ali nisi že meni obljubil, da si moj? In da se popeljeva v cerkev, kakor Rožmanov Francelj z našo Metko? Andrejko, ali nisi moj?“

„Če bo kača pozabila! Veš, srebrno krono je imela in rekla je, da je grajska gospodična.“

„Grajska gospodična! Ali tista, ki je zakleta in ki je zlato sušila?“

„Seveda je tista! Naš hlapец jo je hotel okrasti in zdaj je prišla pome!“

„Poglej, saj je ni več! Zdaj si lahko moj!“

„Saj sem tvoj, ali kača! Dejala je, da me pride poklicat. Skozi okno bo pogledala in jaz moram ž njo. Tončka, ne veš, kako se je bojim!“

„Le nič se nikar ne boj, saj te jaz ne pustim! Le naj še pride kača, kar udarila jo bom! Vstaniva, poglej, solnce je že zašlo!“

Vstala sta in, držeč se za roko, šla proti čredi, ki je polegla sredi planice. Pusto in tiho je bilo Gradišče, tu in tam se je zganil bršljan, drobna ptica se je skrila v grmovju in vitki macesen je stal sam sredi zapuščene groblje, po kateri so se razprostirale temne sence. Gora je črnela in se nemo zavijala v noč, le gori na vrhu je ležala megla, kakor bi gledala v dolino bela žena. Solnca ni več bilo, za gozdovi pa se je utrinjalo in mrkalo in zapadno nebo so zakrivali oblaki z rdečim pličem.

Andrejko je švignil s šibo, da je završalo po zraku in zaklical: „Ho-oj, ali ste se napasle, maroge?“

„Janjček, janjček,“ je vabila Tončka, „vstani, gremo domov! Zaj se bo prikazala gospodična, ali te ni strah?“

Jagnje je priskočilo in zažvenkljalo z zvončkom, dve beli glavi sta skočili skupaj, začela se je prerivati vsa čreda proti bregu in se zagnala v dolino. Prvi je šel oven in moško pritrjeval z rogovi, za njim sta silili dve ovci ter tiščali druga v drugo, katera bo prva. Sredi teka sta se ustavila dva janjca in se naskočila, začelo se je potrkavanje s trdimi bučami, dokler ni padla Andrejkova palica. Zadi je šla Tončka in nesla mlado jagnje v naročju, a nje se je tiščala stara ovca.

Temnilo se je hitro, smreke in bori zadi so zašumeli s težkimi vejami, kakor bi se bali hladne noči, in v dolini, tam daleč sredi polja se je zasvetil ogenj. Med belimi oblački na nebū je zasijal ščip z bledo, mrzlo svetlobo, drobna zvezda je pomežiknila in ugasnila, zopet je zamigljala in se skrila pod oblačno odejo.

Tončka je dohitela Andrejka, ki je šel sredi trume, plašno se je ozirala proti Gradišču, kjer se je že zgrinjala meglena noč.

„Ce me ni videla grajska gospodična, da hodim s teboj! Zakaj pa ji nisi povedal, da si moj, vidiš, kakšen si!“

„To in pa nič! Saj pride pod okno in takrat ji bom povedal, kar ji gre! Srebrno krono ji vzamem, njej pa dam s šibo.“

Tončka se je sladko in veselo zasmehala ter pogledala Andrejka z živimi, hvaležnimi očmi. Prijela ga je za roko in dejala:

„Jutri pridem na vse zgodaj k vam. Na grajsko gospodično pa moraš čisto pozabiti, drugače ne greni več na pašo s teboj.“ Pastir je tiho nekaj premišljeval in zamahoval nad čredo, ki se je že pripodila v vas. Hiše so strmele v temi, skozi strehe se je kadil dim, in ob potoku sredi vasi je stalo dvoje vaških deklet.

„Veš, nič več te ne bom imela rada.“

„Zakaj ne! Še ne mislim več nanjo! In v nedeljo pojdem s hlapcem na Gradišče. Vse cekine poberem gospodični z rjuh, saj jih ji ni treba.“

Hrabro je govoril in se jezno ozrl proti gori.

Z glasnim meketanjem so se ovce zapodile proti Zrinjcu in se zgnetle v stajo, Andrejko pa je moško del roke v žep in rekel hlapcu, ki je žvižgljal ob vratih:

„Koliko cekinov ti je dala grajska gospodična?“

„Ali ne veš? Dve noči sem jih štel, tretjo sem pa zaspal, ker me je zagrnila z zlato štreno. In nato me je v spanju okradla.“

„Jaz pa sem videl nekaj drugega,“ je odgovoril Andrejko, „pa ti ne povem. Tončka, pojdiva v hišo!“

Stopila sta na prag, in Andrejko je zaklical: „Mati, ali veste kaj novega? Oče, kačo sem videl s srebrno krono!“

„Kaj si videl?“ se je zasmejal oče, droben kmetič s sivimi razrastlimi obrvmi in redkimi lasmi.

„Kačo! Srebrno krono je imela.“

„Ali je bila jara?“

„Tega pa nisem pogledal,“ je modro odgovoril.

„Hlapec Lovrač je pa videl tudi steklega polža.“

Andrejko in Tončka sta se glasno čudila, a dečku se je zazdelo, da se oče šali.

„Zares! Grajska gospodična je zakleta v kačo in meni je naročila, da jo rešim!“

„Kaj ne praviš? Kdo ti je pa spet to povedal?“ se je začudil Zrinjc. „Ali hlapec Lovrač?“

„Sama mi je povedala. K meni je prišla na Gradišče in zlat grad mi je obljudila.“

„O, Andrejko, jaz bi ga pa vzela,“ je rekla mati in pobožala dečka po laseh. Bila je za čudo podobna možu, mehkih, nagubanih líc in pohlevnih oči.

„Presneto, Lovrač bo fanta vsega zmotil,“ je tožil oče. „Sedaj že pravi, da je videl zakleto gospodično.“

Andrejko je spremil Tončko domov k Mirtovim in vsa hiša se je čudila njegovi kači, ki nosi srebrno krono.

2.

Kako hiti vse rasti, rasti na svetu! Poglejte oni krasni, vitki javor na visoki gori ob robu zelenega lesa, pod planino, sredi smrečja in kostanja! Pred nekaj leti ni bil še večji od praproti, ki se je gostila okoli njega, a nenadoma, kakor pred očmi se je vzdignil ponosno in prosto v čisti gozdni zrak, kakor bi zleteł na širokih perotih. Košato krono nosi sedaj na temenu, bujen plašč na plečih, in tako strmi v sinjine, strmi in hrepenci. Mehke sape mu pihljajo okoli vedrega čela, mrzli sever vrši skozi in mimo njega, sneg ga zasiplje in zagrinja z blestečo odejo, solnčni žarki predejo po njem plameneč pajčolan. Ali javor se ne meni za božajoče objeme in robate viharne pohode, za biserno-snežna zagrinjala in žarke niti, javor strmi in hrepenci.

Kako hiti vse rasti, rasti in cveteti na svetu! Više v gori tik zelenega lesa, ob robu rožne planine, sredi temnih trav in dišečih zelišč in divjih rož je vstala in se pognala v zrak bela, deviška breza. Tanke, nežne veje spleta okoli sebe v senčen šator, ziblje se, kakor bi plavala po vedrini, šumljiva, kakor bi vabila v goste. Njeni drobni vršiči krožijo in rajajo, oziraje se v nagle oblake in pijejo roso in solnce. Breza raste in se razgledava po planini in po gozdu, a nekega jutra je vsa vztrepetala in se zavzela. Zašumela je in povesila svoje bistre oči k mlademu, vitkemu sosedu. Tik pod njo stoji zeleni javor, stoji in hrepenci k njej.

Dolgo je že, kar nismo videli Zrinjčevega Andrejka in Mirtove Tončke. Dolgo je že! Ali je bilo to tisto leto, ko sta sanjala o grajski gospodični, ko se je pokazala črna kača? Takrat je bilo, in tudi krasno mavrico sta videla. A temu je že davno, davno, in Bog si ga vedi, koliko zarij je že zasijalo od tedaj, a ne samo zarij! Koliko pomlad je že cvetelo od tiste dobe, ne vem, če bi jih mogel prešteti na prste desne roke!

A ovce in janjci se še pasejo po planici in holmcu okoli Gradišča, ali pastir je čisto drug deček. Trde lase ima in trmasto čelo, kratek vrat in široka pleča, vriska na ves glas, kakor bi grmel, poka z bičem in luča kamne v dolino. Tudi pastirico ima, močno, ogorelo dekle, ki leži na travi in igra na orglice, izpod visoko prepasanega krila pa ji gledajo od solnca ožgana, krepka meča. Gotovo je zbežala nesrečna grajska gospodična, nežna zlatolaska, z Gradišča pred to zdravo, razposajeno družbo, in nič več ne suši zlata na blestečih rjuhah ob solnčnih poldnevih ali belih nočeh, samo črna kača gleda še sovražno iz groblje in čaka, čaka, kdaj pride tisti, ki jo odreši.

Andrejko orje na njivi. Visok je in močan, lep mladenič, samo na obrazu ima še zmerom nekaj deškega in okoli ust trpko črto, a v zamišljenih očeh mu drhti plaho hrepnenje. Pri volih hodi Lovrač, previdno in polagoma vodi žival ter se ozira na mladega orača, ki mu je korak še negotov ter se mu vidi, da še ni vajen tega dela. Časih ga vrže drevo iz razora, da se opoteče na leho, a naglo poprime še krepkeje za leseno orodje in stopa varno za plugom. Skoro bo zorana vsa njiva, črne plasti zemlje se svetijo na solncu, vročina puhti in znoj stoji na Andrejkovem čelu. Vrane letajo okoli oračev in zobljejo mastne ogrce, okoli na desno in levo zori rumena pšenica in poveša trdo, polno klasje.

Priorala sta na konec njive, in tam drži cesta sredi polja pod vasjo. Že sta obrnila, in Lovrač je glasno poganjal, ali Andrejku se je zazdelo, da ni vse v redu, in zato je zaklical: „Stoj!“ Z vso močjo je potegnil drevo k sebi, prestavil kolca in globlje zastavil lemež v zemljo. Mimogrede se je ozrl še enkrat na cesto, ker se mu je zazdelo, da mu je mimo oči zletelo in zableščalo rdeče, žensko krilo. „A—hm!“ se je odkašljeval Lovrač. „Je že prava! Tista je, ki noče slišati o grajski gospodični!“ Veselo se je zarežal in pomežiknil Andrejku.

Po cesti je prihajala iz druge vasi sem mlada deklica, nedeljsko obleko je imela na sebi, rdeča srčeca so bila posuta po plavkastem krilu, in belo-rožna jopa se je tesno ovijala njenega stasa. Pod pisanim robcem

se je smehljal rdeč, mlad obraz, lica so se svetila gorko in sveže, polne, zrele ustnice so se modro držale, a smeh je stal na straži, da zazveni skozi kipeča, sladka vratca. Že je bila mimo oračev, in stopinja je obstajala, zakaj cesta je bila na debelo in široko nasuta s kamenjem, in res bilo bi škoda njenih svetlih, malih čevljičkov. V tem se oglasi Andrejko:

„Ali nisi ti, Tončka?“

Obstala je in pogledala na njivo, in že so se sprožile ustnice in izza zobkov je prikel smeh.

Mesto odgovora je odmajala z glavo.

„E, če bi ne vedel, da si ti, pa bi te ne poznal.“

„E, če bi ne vedela, da si Andrejko, pa bi te ne poznala,“ ga je oponašala hudomušno. Z njive je prišel glas, kakor bi se vol odkašljeval, pa belček in rumenček sta se pametno božala z rogovi in bila z repom po sitnih obadih in brencljih, le hlapec Lovrač je širil usta.

„Lej jo, Tončko, ali se še nisi omožila! Pri nas se mislimo kmalu! Ženina imamo, in tista zlata nevesta z Gradišča je že dvakrat povprašala. Andrejko ti bo že povedal bolj natanko.“

„Ti pa tudi ne znaš drugega kakor nagajati. Nič več ne maram zate, presneti Lovrač!“ Dekle je našobilo ustnice in se ozrlo v stran.

„Ali gteš od strica?“ je pohitel mladi orač. Ves vesel in žareč mu je bil obraz. „Pridi jutri k nam! Očka zmerom pozveduje po tebi, zares misli, da si šla k nunam.“

„Kaj praviš! Saj bi šla, pa bi se preveč jokali za menoj. Tistemu Zrinjčevemu Andrejku povej, naj bo jutri popoldne doma. Mogoče pridem v vas.“

„Mati bi tudi rada govorila s teboj. Zmerom pravi, da se ji je sanjalo o tebi.“ Andrejko je hotel v naglici dekletu še povedati, da je tako zala kakor nobena, ali bil je ves nemiren in sam ni vedel, zakaj mu je tako prijetno pri srcu.

„Pri nas je zares hudo,“ je pravil Lovrač. „Taka žalost, kar nismo videli Tončke! Samo Andrejku ni nič mari, ker se ženi na Gradišču. Zadnjič sva naštela trinajst rjuh samih cekinov; uprav so se sušili na vrtu.“

„Le čakaj me, Lovrač! Ti jih boš še dobil od mene,“ mu je zapretila Tončka in pogledala Andrejka, a njemu so se svetile oči veselja, in ni več rekel besede, zakaj mlada sosedka mu je tako posvetila v srce, da ni mogel danes ne govoriti ne misliti. Odšla je že in bila je blizu vasi, Andrejko pa je še gledal za njo; včasih se je ozrla, in tedaj sta se zasmajala oba.

„Hm, hm,“ je zapel Lovrač, „ne vem, ne vem. Grajska, praviš, bi te rada imela, v podobi kače te je snubila, ko si še ovce vodil na pašo. Sedaj si pa pri Tončki pustil svoje oči, in rad jo imaš, da bi jo dejal v nedrija. Pa bo že, ker si pameten.“

Andrejko je še strmel proti vasi, in Lovrač je s kosmato jelševo vejo opletal po obadih, ki so belčku in rumenčku pili kri.

„Kaj je s kačo?“ se je zdramil. „Da me je snubila? Ti pa tudi zmerom iščeš besedo po rokavi, zakaj ji pa o tem govariš, ko vendor ni nič!“ Andrejko je hotel biti jezen, ali bilo je vse zastonj, zakaj zopet in zopet so se mu zableščale oči, in zaigrale so mu ustne in lica.

„Gej,“ je zavpil hlapec nad voli in jih potegnil k sebi. „Škoda sape!“ Modro se je ozrl na orača, ki je iznova prijel drevo; lemež je hrustal po zemlji, in kolca so škripala.

Solnce je že bilo za gorami, in vse polje so zakrile hladne sence. Po njivah med zrelim žitom so peli srpi, belile so se rute in predpasniki, včasih je zazvenel smeh, in kakor bi odgovarjala, se je oglasila prepelica: Pet pedi, pet pedi! Sredi polja, za mejo, vso zaraslo z leščevjem, so šumele ženjice; veseli, mladi glasovi so peli žalostno pesem o zelenem vencu in mladi deklici, ki leži na mrtvaškem odru. A zopet se je zasmjal poreden, živ glas med žitom, kakor bi se ulil bister curek črez polje, zapetpedikalo je v detelji, škrjanec se je začudil in jezno drobeč in gostoleč se zaganjal v nebo. Oddaljeni jagnedi ob vodi so bili v višnjevem somraku, in še dalje proti obzorju so bili hribi že potopljeni v temo. Visoki snežniki pa so žareli in plameneli, z rdečim žametom pretkan plašč se jim je zgrinjal nad glavo, ognjena reka se je zlivala preko njih v neizmerno morje.

Andrejko je stal na drugem koncu njive ob travniku, in zamišljene oči so mu plavale po zarji. Ali že je gora bledela in temnela, kakor bi jo od njenega vznožja zastirala noč, in že je sijal samo vrh v blesteči biserni svetlobi. In žareča reka se je pretakala s silno naglico v neznano brezdro, tanjša in ožja so bila zlata polja, bolj sivo in mrzlo je bilo široko okrožje. Nazadnje je ostal samo ozek, rumen pas, ki se je bočil na obzorju, a za njim so se gostili in rastli umazani oblaki.

„Kam pa strmiš, Andrejko, ali se ti je prikazala grajska baba?“

Lovrač je med tem, ko je njegov mladi gospodar potoval po zlatih cestah, že dodobra otepel svoja voliča in pregnal vse obade za deveto goro, izkadol je že dve pipi tobaka in sedaj jel otipavati belčka, če bo kmalu debel za mesarja, a v tem se je iztegnil rumenček proti njemu in ga sunil z rogom v hrbet. „Kako si pa rumen,“ se je nato ujezil in ga obriral s palico črez rebra.

„He, Andrejko, kam si se pa zagledal! Ali ne gre tam-le Mirtova Tončka?“

Mladi orač se je bliskoma ozrl na cesto, ko je zaslišal drago ime, hlapec pa se je samo namuznil. „Na, sem!“ je zavpil nad voloma in jo mahnil po njivi.

„Rogača, mislil sem, da si mi okamnel včeraj na njivi, ali pa da te je zaklela tista grajska,“ je pravil Lovrač drugi dan Andrejku. „Nekam predse si glédal, kakor bi videl rjuhe samih cekinov.“

Bilo je že sredi popoldneva, in vroče je bilo še v senci, kjer sta ležala. Slive in hruške so rastle nad njima in ju varovale solnca, malo vstran je stala domača hiša, in skozi okna so prihajali počasni glasovi očeta Zrinjca, ki je bral svete bukve. Andrejko se ni ganil od doma, zakaj Mirtova Tončka je zdaj-zdaj imela priti.

„Ne vem, ne vem, k Lovričku bi stopil na en kozarček, pa je takšna vročina! Ajda ne bo vzkalila, solnce je že jeno.“

„Dober dan, mati!“

Andrejko je skočil pokoncu, zakaj iz veže je zaslišal prijeten glasek. „Tončka je!“ mu je zavpilo srce.

„Vite, vite, ali si res ti!“ Zrinjčevka se ni mogla načuditi.

„Žejno solnce je izpilo vse potoke,“ je Lovrač tožil in vzdihoval, Andrejko pa je slišal samo deklico.

„Malo v vas sem prišla.“ — Njen glas je tako sladko prihajal do njega.

„Ne vem, ne vem, rogača, ali bi, ali ne bi! Ahm!“ Šele zdaj se je spomnil in utihnil Lovrač.

„Poglejte, poglejte Tončko, kakšna dondka je že! Zakaj pa tako hitiš rasti!“

„I, velika bi bila rada!“

„Saj si že večja od mene. Komaj, komaj sem te spoznala.“ Zrinjčevka je vsa vesela pozdravljala deklico in jo vabila v hišo.

„Vsi smo doma, oče čita Kempčana, Andrejko pa je tudi kje blizu. Ali ostaneš zdaj doma?“

„Jutri grem nazaj k stricu. Nič svojih nima, s samimi tujimi ljudmi pa mu je težko.“ Stopila je na vežni prag, in že sta se zasmajala Andrejko in Tončka.

Stopili so vsi trije v hišo, dekle je stopilo k očetu in mu podala roko.

„A vič, da si res Tončka! Nevesto so mi pripeljali!“ Zrinjc je odpiral usta in se ni mogel nagledati mladega dekleta. Hudo se je bil že postaral in le bel venec tankih las mu je še ovijal glavo.

„Jej, jej, takšna si kot nevesta! Ali bi ne prišla k nam, ti bomo dali fanta!“

„No, no,“ je govorila Zrinjčevka in božala Tončko po laseh, „saj ni nič mislil. Kar boš sama hotela!“ Dekle je povesilo oči, a se isti trenotek zasmajalo in pogledalo skrivaj Andrejka, ki je sedel pri oknu, in tudi njemu se je zelo dobro zdelo.

„Ah, Andrejko, kaj te še vse čaka!“ Zrinjc je zaprl knjigo in se pogladil po golem temenu.

In tako so se menili, ali mladim ljudem kmalu ni bilo obstanka v hiši. Tončka se je poslovila, in Andrejko je stopil ž njo. Šla sta po vrtu, ki se je širil za hišo po hribu prav do brez in macesnov ob robu gozda.

„Ali še veš, kako sva pasla na Gradišču? Vse ovce sva izgubila, in potem si ti srečala belo ženo, k

meni pa je prišla črna kača in srebrno krono je imela. Ali misliš, da je bilo to res?“

„Zakaj ne? Lahko! Saj časih so živele grajske gospodične, ki so bile potem zaklete v kače. Jaz sem brala takšno povest.“

„Saj to ni nič res! Zakaj jih pa zdaj nikjer ni tistih gradov?“

„Nič res! Kaj je pa tebi rekla kača? Da jo moraš rešiti!“ Ali zdaj se je Tončka nečesa spomnila; utihnila je in se zamislila.

„Da, da! Kača je dejala, da je moja nevesta in da moram čakati, dokler je ne rešim. V gospodično se bo izpremenila in potem se bo poročila z menoj.“

Tončki se je pokazala v očeh solza, a vseeno se je delala veselo.

„Seveda ni vse to nič res! Samo šalila sem se! Kje bo kača, kje srebrna krona! Vse se ti je samo sanjalo. Ha-ha!“

Pot ju je peljala pod visokimi kostanji in bukvami z razpokanim, mahovitim lubjem in suhimi vejami, ki so se nagibale čez pot in segale z napol strohnelimi konci v goste, zelene vršiče. Zavila sta na levo roko, kostanji so bili vedno redkejši, in nazadnje so nehali popolnoma, začenjala se je planjava, vsa v plavih zvončnicah in belih zvezdah, vsa obsijana in plamteča pod solncem. Med gosto travo se je vila steza, in tu, tam je zopet vstalo vitko drevo, kipela je breza in pela srebrno svojo pesem, in na hribu je stal visoki macesen, med srobrotom in bršljinom, sredi puste groblje.

„Sva že na Gradišču, glej, Andrejko, tu sva ležala, in tam so se pasle ovce!“ Pokazala je s prstom in stekla naprej proti jasni trati.

„Iz one groblje je prišla kača, vidiš, in tam poleg macesna je grajska gospodična sušila cekine. Ali bi se je ustrašila, ako bi se nenadoma prijokala med kamenjem?“

„Ustrašila? Saj si ti pri meni! Če bi mi hotela tebe vzeti, seveda —“ Nevede se ga je oklenila in svojo desnico ovila okoli njegovega vratu. „Ne vem, kaj bi storila, če bi mi te hotela vzeti.“

Andrejkū so gorela lica, in objelo ga je sladko čuvstvo, ko je Tončka nagnila svojo glavo k njegovi in so se njeni mehki lasje poigrali po njegovem licu. Njen glas je trepetal, gorka žalost in tiko gorje je zvenelo iz njega. Ozrl se ji je v oči, in v njegovem srcu je vstalo veselje in ljubezen in usmiljenje s to lepo, plaho deklico.

„Tončka, zakaj se jokaš?“ Objel jo je z obema rokama in stisnil k sebi, svoj obraz je zagrebel v njene lase in dihal topli vonj njene deviške mladosti. Vsa je drhtela v njegovem objemu in šepetala:

„Tako se bojim zate!“

„Zakaj se bojiš? Ali me imaš rada?“

Zdaj ni mogla odgovoriti, zajokala je strastno in burno in pritisnila svoj obraz na njegovo lice. Iskal je besede, da bi jo tolažil, in je ni mogel najti. „Tončka, ali si moja?“ mu je vpraševalo srce in ustnice so izrekale: „Tončka, ali si moja?“

Njeno lice se je zasmejalo, z usti se je dotaknila njegovega vrata in mu zašepevala na uho: „Da, da, tvoja!“ Razjokala se je, in čudovito lahko ji je bilo sedaj pri srcu. Še vedno sta se držala v objemu, in Andrejkovo srce se še ni naslišalo sladke govorice. Z rokama jo je prijel za tilnik, v njene goste kite je zagrebel svoje prste in pritisnil njene ustne k svojim. Tončka je vroče dihala, in ko jo je odmaknil od svojega obraza, je videl njene zaprte oči, in izza njenih trepalnic sta tekla dva niza biserov. Sedla sta v travo, a roki sta bili oviti drug drugemu okoli vratu.

„Ali ti nisi moj?“ Oprostila se je njegovega objema in čakala odgovora. Vprašala je drugič in se strme ozrla v njegov obraz.

„Ali nisi moj, Andrejko? Kam si se pa zamislil?“ Njegovo lice je bilo začudo resno, ali ko je zaslišal njen glas, se je izkušal nasmejati.

„Ne, uprav tu sem ležal, ko je prišla črna kača? Velela mi je, da ne smem imeti rad nobenega dekleta, in grajski gospodični moram ostati zvest. Druge ne smem poljubiti. No, Tončka, zakaj si se tako preplašila? Saj to se samo tako misli.“

Tončka je onemela, vlažnih oči je strmela predse.

Objel jo je in stisnil k sebi, tako da je skoraj vsa ležala v njegovem naročju.

„Vidiš, kako sem neumen. Sanjalo se mi je o kači, in zdaj te strašim. Tončka, ne misliva na to!“

„Saj se ne bojim, Andrejko, ali naenkrat me je bilo čudno strah.“

Andrejko je vstal in vzdignil Tončko: „Glej, kakšna sva! Mar bi se ljubila in smejala! Ali me imaš že dolgo rada?“

Ker ni odgovorila, temveč le živo upirala vanj svoje bleščeče oči, jo je iznova objel in s svojimi ustnami poiskal njene ustne in njeni lice in lase in vrat.

„Ali me imaš že dolgo rada?“

„Pusti me, pa ti povem! Odkar sva skupaj pasla.“

Po holmcu, po rožah in po žarkih zahajajočega solnca sta šla v dolino.

Tisto noč pa je imel Andrejko čudne sanje: Ovce je pasel na Gradišču in čakal Tončke, ki se je izgubila nekje v gori. Kliče jo po imenu, a namesto nje se privali po skalah črna kača, iz ust ji gori ogenj, na glavi nosi srebrno krono. Ustavi se pred njim, in grozeče se ji bliskajo oči: „Zakaj mi nisi zvest, ali ne veš, da sem tvoja nevesta?“ Andrejko mrje groze in zameži, ali kača mu ne izgine s pogleda in njen glas strašno odmeva: „Zakaj si pozabil name, na zakleto grajsko gospodično!“ — „Pogubiti me hoče,“ se spomni Andrejko v sanjah in vzdigne roko, da bi se prekrižal, ali grozeče oči strme vanj in ga prikujejo na tla. Kakor bi trenil, se vzpne kača pokoncu, sikajočo glavo vrže v zrak, zraste do oblakov in že se njen ogromno telo vije po temnem nebu. V tem zasliši Andrejko za seboj žalosten jok. Ogleda se in vidi grajsko gospodično: Sem in tja hodi po Gradišču in nekoga išče, po samih cekinih stopa njeni nogi, do zemlje se ji zgrinjajo lasje in zastirajo njen obliče. „Kaj ti je?“ jo vpraša Andrejko. „Tebe iščem, a te ne morem najti.“ Še huje se je zajokala in solze so ji kapljale na tla. Do jutra je žalovala in šele petelinovo petje jo je spremilo v njen podzemeljski grad.

3.

„Ha-ha-ha,“ se je krohotal hlapc, „lani sem bil na sedmini, letos bom pa na ženitnini.“ Sedel je široko v koleslju in iztegoval vse štiri bahato in mogočno od sebe, da je škripal in se udiral mehki usnjati sedež. V ustih je držal viržinko in papirnat nagelj je imel zataknjen za kosmatim klobukom, ki se je svetil, kakor da je iz krtove kože. Pred njim je stala vprežena rjava, gladko počesana kobila, na komatu je imela istotako papirnat nagelj in pisane trakove spleteni v grivo. Visoko in krepko je stresala glavo in prešerno porezgetavala, zadovoljna s seboj in hlapcem Lovračem, ki ji je nasul zjutraj polne jasli sladkega sena in pol škafa trdega ovsa.

„Jej, jej, rogača, kdo bi si mislil! Sedaj bo pa imel denarja kakor vrag toče! Dve hiši bo priženil, pa sedem njiv in dva tisoč smrek v gozdu! Kako pak! Več bas prinese kot zvon odnese! Ha-ha-ha!“ Na vsak način se je moral Lovrač že na vse zgodaj prav pošteno napiti dobre volje, saj ponavadi ni bil tako zgovoren sam s seboj.

„Starega smo pokopali, sedaj pa gremo v svate. Rogača, kje pa stojiš, Andrejko! Ali naj grem sam?“ Predeval je vajeti iz roke v roko in privzdignil klobuk: „Ju-u-uh!“ Kobila se je prestrašila in poskočila, tako je zarjul Lovrač, a potem je še sama zarezgetala od veselja, zakaj še nikoli ni slišala, da bi znal kdo tako imenitno vriskati.

Na dvorišče je stopil Andrejko in za njim priatelj Mirtov Tinko; oba sta bila vsa nova, v črni obleki in s svežim šopkom na prsih.

„A-hm! Zdaj pa gremo! Ampak, Andrejko, presneto si zal! Tak si, kakor bi te vzel iz škatlice! Lepšega ženina še nisem videl, pa tudi lepšega druge ne. Rogača!“ Presedel se je na kozla in tlesknil z vajeti po kobili, onadva sta posedla v koleselj!

„Urno poženi, kaj pleveš z jezikom!“ No, te Andrejkove besede so bile že čisto odveč, zakaj kobila je že tekla kakor za stavno na cesto.

Tako se je torej zgodilo. Andrejko se je bil čisto izneveril kači, svoji nevesti, in jutri je imela biti poroka z Mirtovo Tončko, ono vitko, zalo deklico, ki je včasih pasla z njim na Gradišču in ki je ležala v njegovem naročju. Tončka je bila srečnejša tekmtica, in zato je Andrejko pozabil v svojem srcu na nesrečno grajsko zlatolasko, na zakleto gospodično, ki je žalostno jokala in žalovala v luninih belih nočeh po Gradišču, ki je sušila cekine na blestečih rjuhah.

„Ha-ha-ha,“ se je iznova zakrohotal hlapec, za trebuh se je moral prijeti in se spet zakrohotal: „Uhaha! Andrejko, kaj pa črna kača s srebrno krono, tvoja nevesta z Gradišča! Ali si čisto pozabil na njo? Saj veš, Tinko, grajska baba, tista, ki suši cekine, se je vanj zagledala. Pa je bila vaša Tončka bolj srečna!“

Andrejka je bilo skoro sram nekoliko in se je začel naglas smejati:

„E, da, kako smo bili otročji! Poglej, Tinko, še predlani sem jo videl v sanjah. Za mlada so me plašili s črno kačo, ta-le Lovrač mi je naprej pel o grajski babi, pa sem nazadnje res mislil nanjo in verjel. Vse se mi je zmedlo v glavi!“

Lovrač je od samega smeha skoro odletaval po kozlu, in malo je manjkalo, da niso izgredili sosedne vasi in se odpeljali po beli cesti, mesto da bi šli povabit v svate Andrejkovo tetô in strica, njegove sestrične in bratrance.

Ustavili so se pred kmetsko hišo in stopili po treh, štirih kamenitih pragih v vežo, temno in nepotlačano, vso sajasto in zakajeno.

„Bog daj dober dan!“

„Svati so tukaj,“ je zašumelo v hiši, in troje bosih, zardelih in sramežljivih deklet je smuknilo skozi vrata in se razletelo po vrtu.

Postregli so jima, in začel se je pomenek.

„Pravijo, da je Jakobec prodal konja in žrebico in vse zapil. E, saj je bil njegov! Kaj pa vidva? Natočita si in prigriznita! Henckajte no,“ je govoril stari, sključeni stric, „kako sta se oblekla! Pa saj nista prišla v svate vabit! Pa kakšne rože imata!“

. Pomenkovali so se in polagoma pili. Tinku je bilo dolgčas po dekletih; šel je in ujel dve nekje zunaj ter ju med glasnim vriščanjem pripeljal s seboj v hišo. Posadil ju je, eno v sredo med ženina in sebe, drugo na svojo desnico. Da bi se mu ne izmuznili, je sedel obema na rob kiklje.

Opravili so in se priporočili. Starejši, kot rdeči in močni deklini je bil drug zelo povšeči. Pri odhodu ni mogla drugače, nego da ga je še enkrat potegnila za navihane, drobne brčice, ki so se mu podjetno krožile na vsako stran nosa.

Ker so bili že v vasi, ni bilo druge, nego da so zavili k nevesti Tončki; bila je še zmerom pri stricu, ki je vse prepisal nanjo. Že od daleč je videl ženin, da se pri vratih nekdo skriva, bleščal se je rdeč predpasnik in včasih je pogledalo izza podbojev pol obrazka. Ko se je voz ustavil, ni bilo žive duše nikjer; Andrejko pa je moral biti precej znan na Tončkinem domovanju, skočil je po stopnicah v kaščo, kjer je poleg žitnic stala tudi Tončkina postelja, in naenkrat se je razlegnil vriskajoč dekličji glas po hiši. Na rokah jo je prinesel po stopnicah in šel z njo v hišo. Tam je bila miza že pregnjena s pražnjo rjuho in na njej je stalo pečenje in bob na krožnikih.

Pomenkovali so se, in izkazalo se je, da je Tončkin stric, čeprav je veljal za velikega pusteža, znal imenitne rezati.

„Ta ga je pa dobro počesal,“ je pravil mali, široki mož in pušil tobak iz okrogle pipice, „tristo mu jih je obljudil, potem je pa obrnil žep, a ni imel bora. Ti boš pa že bolje gospodaril, ker si dobrega očeta sin. Koliko je tega, kar smo ga pokopali? Tako bo, tako! O svetem Jakobu bo leto, e, kako hiti čas!“

Ženin ga ni poslušal; gledal je le naprej in naprej sladki in od smeha razžarjeni obrazek lepe nevestice svoje. Njeno roko je imel v svoji, vihal rokav njenega snežnega srajčnika in objemal mehko in gorko nadlaket.

„To pa spet ni prav, kakor dela stari Napoljon. Tri kmete je že spodil v Ameriko, po tuji krvi orje, skopec!“

Andrejko je prikimaval in božal in stiskal deklico, Tinko je svetlo gledal, ker so mu bile tudi že oči omamljene, kakor da so se napile vina.

Spet sta se poslovila svata, Lovrač je čakal zunaj pred hlevom, a medtem je bil že izpraznil poln liter rumenega vina. Pognali so in vozili naprej k očetovim sorodnikom v vas, ležečo sredi polja.

Noč je že bila, ko so se vračali domov. Lovrač je pravil, da gre nocoj na Gradišče po cekine k tisti grajski babi. „E, Lovračko, čakaj, ti bo že dala kača po nosu!“ se je smejal Andrejko.

„Tebi, tebi, ki si se ji izneveril! Rogača, da grem! Na, če jo prav stisnem za vrat, o-o, kače se pa še ne bojim! No, no, rjavka, ti babura, ali bi nas rada prekučnila!“ se je nato jezil nad kobilo, zakaj koleselj je omahnil z zadnjim levim kolesom v jarek.

Andrejko je bil truden, in ker je moral drugi dan zgodaj vstati in se napraviti k poroki, je šel doma takoj v posteljo. Zaspal je nemirno spanje in moralo je že biti okoli polnoči, ko ga nekdo pokliče:

„Andrejko!“

Obrnil se je in spal dalje.

„Andrejko!“ Zaeno se je začulo trkanje na okno: „Cin, cin, cin!“

Andrejko se zdrami, izpregleda in se ozre na okno. Otrpnil je in prebledel in skoro bi umrl groze. Zunaj pod oknom je stala njegova znanka z Gradišča, črna kača. Z glavo je kimala in trkala na šipo, srebrna krona ji je sijala na čelu. In izpregovori:

„Prišel je torej čas, nocoj moraš z menoj na Gradišče, da me odrešiš. Ali ne veš, kaj sem ti naročila, ko si pasel ovce? Nemudoma vstani in vzemi leskovo šibo!“

Andrejko je zavzdihnil in se prijel za prsi. Strašna groza je ležala na njih.

„Ne vzdihuj! Slušaj me in srečen boš. Jaz se izpremenim v krasno gospodično, na mestu bo zrastel grad iz zemlje, in tisoč kadi zlata bo v kleti in tisoč rajskej jabolk na vrtu. Andrejko!“

· Zaječal je in si zakril obraz, ali iznova je zaslišal:
„Andrejko!“

Kača je še zmerom stala pred oknom in s krono je trkala ob šipo: „Cin, cin cín!“

„Ne mudi se, pojdi z menoj, moraš me odrešiti!
Drugače ti gorje!“

Bolno je zakričal in široko odprl oči. Bil je sam, in tudi kača je izginila, le črna noč je gledala v sobo.

*

Lovrač je bil pijan še od včeraj in ni mogel peljati svatov k poroki. Na hodniku nad hlevom je ležal v pšeničnih plevah in hudo se mu je godilo.

„Jaz da bi ne šel k poroki,“ je privpil slednjič na dvorišče. „Jaz da bi ne šel! Rogača! Kdo je pa Andrejčku oblekel prve hlače!“ Zakolovratil je v hlev in spet ga ni bilo na dan.

Ženin Andrejko pa ni bil na dan svoje poroke nič dobre volje. Silno bled je bil in plahih oči, nič se mu ni ljubilo, in svatje, ki so šumeli in vriskali okoli hiše in povsod, so se čudili, da je ženin tako redkih besed. Na noben način ga ni bilo sklicati iz stranske sobe, kjer se je oblačil, in svatje so ga videli, da je strmel skozi okno proti Gradišču in da je imel solzo v očeh.

Slednjič so svatje posedli na voz, godci so prisnili najbolj vesele, vriskanje je zbudilo hlapca Lovrača, da je prišel iz hleva in začel vriskati. Njemu se je pa že zdelo tako lepo, da nikoli tega. „Kakor pred grehom v raju, tako je veselo!“ Pa je zavriskal in jo krenil v kuhinjo, odkoder je neizrečeno lepo dišalo.

Nevesta Tončka se je silno prestrašila, ko je zaslišala vriskanje svatov in piskanje godcev pod vasjo. Napol oblečena je sedela na postelji in jokala. Prihrumeli so svatje v hišo, zaplesali so in zavriskali, da so zazvenčale šipe in se je potresla vsa hiša.

Ko je stopil ženin k njej, se ga je oklenila okoli vrata in se zasmajala in zajokala. Stric pa je stopical in plesal po hiši: „Hojladri hojadra!“ Družice so se

mu smejale in hodile z njim plesat. Velike, močne deklne so ga stiskale v polnih rokah in se vrtele z njim kakor z otrokom.

Godci so godli vedno huje, klarinet je cvilil in kričal, harmonike so škripale in rezgetale široko in razposájeno, bas pa je bučal in pritrjeval. Vozniki so pokali z biči, družice so se smejale in silile k nevesti, starejšina je široko sedel za mizo in pil.

V tem se je prismejala nevesta med svate, posedli so na vozove in zdrdrali proti cerkvi.

Tončka je bila prelepa nevesta. Vsa v beli svili, s poročnim vencem v laseh in z jasnim smehljajem na licih, ki se je razlival in bleščal kot zarja. Stare matere, ki so že pozabile, da so bile kdaj neveste, so sklepale roke in se čudile: „Za božji čas! Kje se je pa vzela! Še nikoli nismo videle tako lepe neveste.“ In vaški očanci so majali z glavami, poslušali z usti in strmeli: „Oj -oj -oj -oj! Ta je pa lepša od svete Polone!“

Po poroki je imela biti prvi dan svatba na nevestinem domovanju, in vrnili so se vsi veseli in prešerni, ker se je cerkveno opravilo izvršilo lepo in srečno. Nevesta se je baje prismejala v cerkev, in tako se je svetilo njeni lice, kakor da je osvetljeno od solnca, in skoro stekla je k oltarju. Ženin pa je bil ves čas za čudo moder in se nič ni posmejal, zato je bila vsem veliko bolj všeč vesela nevesta.

Strašno so rajali in plesali, pili in se gostili vse popoldne. Ni jih bilo mogoče spraviti narazen in vendar bi se morali na noč odpraviti zopet na ženinov dom, zakaj kuharicam je bilo že vroče. Kar je bilo nakuhanega, vse je že šlo, samo sod je še tekel. Bila je že noč, ko so odhajali. In glej, zopet ni bilo nikjer neveste, še celo ženin ni vedel zanjo. Razleteli so se po hiši, dokler niso našli Tončke. Vsa je bila objokana in silno bleda.

Vsi svatje so se odpeljali, ostal je le še ženin pri nevesti. Sedla sta sama v koleselj. Tončka je bila trudna in nevesela; Andrejko se je šalil in jo izkušal razvedriti, poslušala ga je samo na pol.

Noč je bila temna, ščip se je odpeljal za goro, in zvezde so spale za oblaki. V daljavi je šumela reka,

iz gozda je prihajalo sovikanje sove, in včasih je zavрšal veter votlo v visokih vrhovih. Cesta je tekla pod gozdom tik Gradišča.

„Poglej, tam gori sva nekoč pasla in črna kača se je ženila pri meni.“ Tončka je dremala in samo včasih odprla zaspane oči in trudno vzdihnila. Sedaj so drdrali tik pod razvalinami, a naenkrat je začel konj jezno in razburjeno sopsti in rezgetati. V gori se zasliši žvižg, nastane prasketanje in lomastenje, po hosti je vse šumelo in se lomilo. Tončka odpre oči in zakriči tako pretresljivo, da je Andrejku ledenele mozeg po kosteh.

„Kača, Andrejko, vidiš črno kačo! Reši me, Andrejko!“

Z gore se pripelje velikanska kača. Privalila se je po robu v dolino z vzdignjeno glavo s sovražnimi, bliskajočimi se očmi. Konj na cesti se je vzpel na zadnje noge in skočil pokoncu, tik pred njegovim gobcem je vršala kača preko ceste. Nesla se je visoko, in žareč plamen je švigal iz njenega žrela. Zavihtela je glavo, in kakor ognjen curek se je ulil in potegnil proti nevesti.

„Andrejko, kača me bo umorila, Andrejko!“ so drhteče in mrle njene ustnice.

Vzel jo je v naročje, drhtečo in ubogo, kača je izginila v noč, in konj je planil in šinil kakor burja proti domu.

Kakšen vesel in razposajen smeh, kakšen razuzdan ju - uj je vriskal na ženinovem domu! Svatje so bili vsi pijani samega veselja, in zdaj so pričakovali samo še ženina in neveste, da prikipi veselje do vrhunca. Na cesti se je zaslišal voz, ženinova mati se je pripravila, da pozdravi nevesto. Vzela je na lesenem krožniku kos kolača, v katerega je bila zataknjena rdeča, suha rožica, in stopila na prag. Za njo so godli godci, dve šemi z režečimi in spačenimi obrazi sta stali tik nje, in nad njeno glavo je držal neki pijan svat oslovsko glavo na dveh drogih in odpiral in zapiral široki gobec. Voz je pridrdral na dvorišče, in konj se še ni ustavil, že je zaklical ženin:

„Mati, mati, naglo luč sem ! O-o, kaj je s Tončko !“

Vzdignil jo je, njene roke so omahnile po njem, in glava z belim poročnim vencem se je nagnila in povesila.

„Mati, mati !“ je iznova zaklical silno in skoraj divje.

Nesel jo je v naročju med svate, med režeči se šemi in pokazal materi mrtvo nevesto.

Popravek :

Na str. 37., vrsta 18.: „smej se“ namesto: „snej se“.

„ „ 46., „ 26.: „Milena je ropotoma“ (brez „pa“).

